

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Остаточність судового рішення як умова прийнятності конституційної скарги: тлумачення крізь призму принципу «in dubio pro homine»

Ольга СОВГИРЯ

доктор юридичних наук, професор,
суддя Конституційного Суду України

У статті досліджено питання розуміння остаточності судового рішення, зокрема наголошено, що якщо остаточним може бути визнане лише одне судове рішення у справі суб'єкта права на конституційну скаргу, а особа отримала відмову у відкритті касаційного провадження (що переважно і має місце в судовій практиці), то для цієї особи може настати одна з двох несприятливих ситуацій: або з дня набрання законної сили судовим рішенням сплине більше трьох місяців; або в судовому рішенні не буде застосовано закон (його окремі положення), щодо неконституційності якого звернувся автор клопотання.

Ураховуючи, що згідно з чинним Законом України «Про Конституційний Суд України» Суд позбавлений можливості самостійно поновити пропущений строк подання конституційної скарги, незалежно від поважності причин такого пропуску в конкретній справі, а також численність справ, у яких особи можуть опинитися в ситуації вибору між поданням касаційної чи конституційної скарги, у статті запропоновано поглянути на умови прийнятності конституційної скарги під кутом найбільш сприятливого для особи тлумачення закону — крізь призму принципу «in dubio pro homine».

Підсумовано, що підхід до остаточності судового рішення в окремих справах, які за загальним правилом не підлягають касаційному оскарженню, з урахуванням принципу «in dubio pro homine» має бути переосмислений у бік можливості визнання остаточними різних судових рішень в одній справі суб'єкта права на конституційну скаргу для різних цілей: судового рішення апеляційного суду (постанови) — як такого, в якому застосовано закон України (його окремі положення); судового рішення касаційного суду (ухвали про відмову у відкритті касаційного провадження) — для обчислення тримісячного строку, передбаченого Законом України «Про Конституційний Суд України» для звернення до Суду з конституційною скаргою, з дня набрання законної сили таким судовим рішенням.

Ключові слова: остаточне судове рішення, конституційне провадження, конституційна скарга.

У 2016 році було внесено зміни до Конституції України, якими, зокрема, запроваджено інститут конституційної скарги. Відтоді кожному гарантується не лише право

на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, а й право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України (далі також — Суд) з підстав, установлених Конституцією України, та у порядку, визначеному законом.

Загальні вимоги до конституційної скарги визначено статтею 151¹ Конституції України, згідно з якою Суд вирішує питання про конституційність закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в **остаточному судовому рішенні** в її справі закон України суперечить Конституції України; конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано.

На виконання вимог Конституції України в 2017 році було ухвалено новий Закон України «Про Конституційний Суд України», який конкретизував і водночас установив додаткові умови прийнятності конституційної скарги, зокрема вимоги і до змісту цього письмового клопотання, і до порядку його подання.

Так, згідно з частиною першою статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційна скарга вважається прийнятною за умов її відповідності формальним і матеріальним вимогам до конституційної скарги, визначеним статтями 55 і 56 цього закону, а також якщо:

по-перше, вичерпано всі національні засоби юридичного захисту (за наявності ухваленого в порядку апеляційного перегляду судового рішення, яке набрало законної сили, а в разі передбаченої законом можливості касаційного оскарження — судового рішення, винесеного в порядку касаційного перегляду);

по-друге, з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення), **сплинуло не більше трьох місяців**.

Водночас ані Конституція України, ані Закон України «Про Конституційний Суд України» не визначають поняття «остаточне судове рішення», а також його взаємозв'язку з вимогою вичерпання всіх національних засобів юридичного захисту для подання конституційної скарги. Однак визначення остаточного судового рішення в аспекті прийнятності конституційної скарги важливе принаймні з двох причин: (1) для встановлення того, чи застосований у такому судовому рішенні у справі автора клопотання закон України (його окремі положення), а також (2) для обчислення строку звернення до Конституційного Суду України.

На основі системного аналізу наукової літератури, практики Європейського суду з прав людини, а також положень Закону України «Про Конституційний Суд України» можемо стверджувати, що **остаточність судового рішення** (як умова прийнятності конституційної скарги) — це його інтегральна властивість, пов'язана і з набранням таким судовим рішенням законної сили, і з вичерпанням особою всіх національних засобів юридичного захисту.

Вичерпання особою всіх національних засобів юридичного захисту. Якщо визначення того, чи набрало судове рішення законної сили, позбавлене дискусійності, то проблема вичерпання скаржником усіх національних засобів юридичного захисту є досить актуальною.

До 2016 року однією з конституційно визначених засад судочинства було «забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, **крім випадків**, встановлених законом». Після ухвалення Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» її формулювання змінилося на «забезпечення права на апеляційний перегляд справи та **у визначених законом випадках** — на касацій-

не оскарження судового рішення». Тобто навіть текстуально підхід конституцієдавця щодо унормування цього принципу судочинства змінився, трансформувавши загальне правило стосовно забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення на перелік випадків, які мають бути прямо уможливлені на рівні закону.

У 2017 році у зв'язку з комплексним реформуванням процесуального законодавства у Цивільному процесуальному кодексі України, Господарському процесуальному кодексі України та Кодексі адміністративного судочинства України було запроваджено так звані касаційні фільтри — законодавчий інструмент розвантаження Верховного Суду завдяки певним категоріям цивільних, господарських і адміністративних справ.

Так, не підлягають касаційному оскарженню, зокрема:

- у *цивільному судочинстві* — судові рішення у малозначних справах та у справах із ціною позову, що не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- у *господарському судочинстві* — судові рішення у малозначних справах та у справах із ціною позову, що не перевищує п'ятиста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- в *адміністративному судочинстві* — судові рішення у справах незначної складності та інших справах, розглянутих за правилами спрощеного позовного провадження.

У масштабах усієї країни — це велика кількість справ, у яких постанова суду апеляційної інстанції набирає законної сили з дня її ухвалення та, за загальним правилом, оскарженню не підлягає. Якщо автор клопотання просить перевірити на конституційність закон України (його окремі положення), що застосований у постанові апеляційного суду в малозначній справі (цивільне, господарське судочинство) або справі незначної складності (адміністративне судочинство), то зазвичай колегії суддів Конституційного Суду України визнають таку постанову остаточним судовим рішенням.

Проте законодавець у процесуальних кодексах України встановив декілька винятків, коли касаційна скарга в таких справах усе ж може бути прийнята до розгляду Верховним Судом — у разі, якщо:

- касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовної практики;
- особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до процесуальних кодексів України позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, під час розгляду іншої справи;
- справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;
- суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних або справ незначної складності помилково.

Тобто кожна особа у зазначеній категорії справ, які не підлягають касаційному оскарженню, може подати касаційну скаргу з обґрунтуванням наявності однієї з виняткових підстав для розгляду Верховним Судом питання про відкриття касаційного провадження в конкретній справі. Проте чи є виняток із загального правила передбаченою законом можливістю касаційного оскарження судового рішення в розумінні вимоги вичерпання всіх національних засобів юридичного захисту (відповідно до пункту 1 частини першої статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України»)?

В аспекті цього питання можна навести позицію Конституційного Трибуналу Республіки Польща, який констатував, що «його роль не може зводитися до оцінки, могла бути подана скаргником касаційна скарга у конкретній справі чи ні. <...> рішення

в цій сфері можуть прийняти лише судові органи, уповноважені вирішувати питання про допущення розгляду касаційної скарги. Інакше б це спровокувало ситуацію, коли Конституційний Трибунал визначав би законну компетенцію Верховного Суду. Враховуючи цей факт, Трибунал встановив, що для вичерпання ходу інстанції <...> необхідне отримання скаргником або рішення Верховного Суду по суті, прийнятого після розгляду касаційної скарги, або постанови суду, в якій встановлюватиметься відсутність підстав для подання касації. Лише в такому разі будуть вичерпані засоби судової охорони конституційних прав та свобод»¹.

Що ж стосується українських правових реалій, то з формального погляду винятки щодо можливості касаційного перегляду судових рішень, передбачені процесуальними кодексами України, наштовхують на твердження про те, що звернення до Верховного Суду в усіх таких справах є обов'язковою передумовою звернення із конституційною скаргою до Конституційного Суду України. З іншого боку, далеко не всі судові справи стосуються, наприклад, питань права, які мають фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовної практики, значного суспільного інтересу, виняткового значення для учасників справи. Відповідно, не в усіх касаційних скаргах можна обґрунтувати наявність виняткових підстав для перегляду справи в касаційному порядку.

Отже, звернення з касаційною скаргою до Верховного Суду у випадках, коли судові рішення не підлягають касаційному оскарженню, є правом особи без прив'язки до такої умови прийнятності конституційної скарги, як вичерпання всіх національних засобів юридичного захисту. Тому в таких випадках вичерпанням усіх національних засобів юридичного захисту слід визнавати ухвалення в порядку апеляційного перегляду судового рішення, яке набрало законної сили (*постанови апеляційного суду*), а в разі, коли особа вирішила скористатися передбаченою процесуальними кодексами України можливістю касаційного оскарження за виняткових підстав — ухвалення судового рішення в порядку касаційного перегляду (*постанови або ухвали про відмову у відкритті касаційного провадження Верховного Суду*). Тобто в обох випадках, незалежно від реалізації права на касаційне оскарження судового рішення, особа матиме «на руках» остаточне судове рішення, яке є однією з умов для звернення до Конституційного Суду України. При цьому в разі звернення до Верховного Суду та його відмови у відкритті касаційного провадження у справі має передусім скаргник у конституційній скарзі визначити, яке з двох судових рішень є остаточним — постанова апеляційного або ухвала касаційного суду.

Проте, як уже було зауважено, визначення судового рішення остаточним важливе не лише для встановлення того, чи застосований у такому судовому рішенні у справі автора клопотання закон України (його окремі положення), а й для обчислення тримісячного строку звернення до Конституційного Суду України. **І якщо остаточним може бути визнане лише одне судове рішення** у справі суб'єкта права на конституційну скаргу, а особа отримала відмову у відкритті касаційного провадження (що переважно і має місце в судовій практиці), то для цієї особи **може настати одна з двох несприятливих ситуацій**:

1) або з дня набрання законної сили судовим рішенням сплине більше трьох місяців — у разі, якщо особа визначає остаточним судовим рішенням постанову апеля-

¹Кравчук В. Польський досвід впровадження конституційної скарги: уроки для вітчизняної правової системи. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні* : збірка тез (м. Київ, 18 грудня 2015 року). Київ : ВАІТЕ, 2016. С. 182.

ційного суду. Це пов'язано з тим, що підготовлення касаційної скарги¹, а також розгляд Верховним Судом питання про відкриття або відмову у відкритті касаційного провадження² потребують певного часу, що на практиці до отримання судового рішення «на руки» може тривати декілька місяців, а інколи й перевищувати тримісячний строк;

2) або в судовому рішенні не буде застосовано закон (його окремі положення), щодо неконституційності якого звернувся автор клопотання — у разі, якщо Конституційний Суд України визнає остаточним судовим рішенням ухвалу про відмову у відкритті касаційного провадження у справі, а не постанову апеляційного суду, якою закінчено розгляд справи по суті та в якій було застосовано закон України (його окремі положення), що, на думку скаржника, суперечить Конституції України.

Поновлення пропущеного строку подання конституційної скарги. Ситуацію, коли скаржник звертався до Верховного Суду на підставі винятків із загального правила про те, що судові рішення не підлягають касаційному оскарженню, однак отримав відмову у відкритті касаційного провадження та через брак часу не встиг вчасно звернутися до Конституційного Суду України, можна було б вирішити у спосіб поновлення пропущеного строку подання конституційної скарги. Наприклад, у процесуальних кодексах України визначено, що строк на апеляційне або касаційне оскарження може бути поновлений у разі його пропуску «з інших поважних причин», тобто поважність тієї чи іншої причини пропуску строку в конкретній справі встановлює суд.

До речі, цікаво, що законопроект «Про конституційне провадження» (*реєстр. № 4533, текст до другого читання зі змінами від 10 вересня 2021 року*) передбачає можливість Конституційного Суду України за клопотанням особи поновити пропущений строк подання конституційної скарги, якщо Суд визнає причини його пропуску поважними, крім випадків, коли пропуск строку становить більше шести місяців³.

Однак у чинному Законі України «Про Конституційний Суд України» встановлено лише дві підстави, коли Суд може прийняти конституційну скаргу поза межами тримісячного строку на її подання:

- 1) визнання Судом її розгляду необхідним із мотивів суспільного інтересу⁴;

¹ Згідно з абзацом першим частини першої статті 288 Господарського процесуального кодексу України касаційна скарга на судові рішення подається протягом 20 днів з дня його проголошення.

Згідно з абзацом першим частини першої статті 390 Цивільного процесуального кодексу України, абзацом першим частини першої статті 329 Кодексу адміністративного судочинства України касаційна скарга на судові рішення подається протягом 30 днів з дня його проголошення.

² Згідно з частиною дев'ятою статті 394 Цивільного процесуального кодексу України, частиною третьою статті 294 Господарського процесуального кодексу України, частиною другою статті 334 Кодексу адміністративного судочинства України питання про відкриття касаційного провадження у справі вирішується не пізніше 20 днів з дня надходження касаційної скарги або (1) з дня надходження заяви про усунення недоліків (Господарський процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України) чи (2) з дня закінчення строку на усунення недоліків (Цивільний процесуальний кодекс України).

³ Проект Закону «Про конституційну процедуру». URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70729.

⁴ Згідно з частиною другою статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України» як виняток, конституційна скарга може бути прийнята поза межами вимог щодо спливу не більше трьох місяців з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення), якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу.

2) задоволення висловленого в конституційній скарзі клопотання про поновлення пропущеного строку у зв'язку з тим, що заявник не мав повного тексту судового рішення¹.

Тобто згідно з чинним Законом України «Про Конституційний Суд України» Суд позбавлений можливості самостійно поновити пропущений строк подання конституційної скарги, незалежно від поважності причин такого пропуску в конкретній справі.

Однак мета встановленого Законом України «Про Конституційний Суд України» тримісячного строку звернення з конституційною скаргою до Суду з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням — не поставити право на звернення до Конституційного Суду України в залежність від реалізації права на звернення з касаційною скаргою, а знайти розумний баланс між необхідним часом для підготовки особою конституційної скарги та принципом «*res judicata*» (остаточності судового рішення). Тому після складення повного тексту постанови апеляційного суду в особи не має поставати вибір між Верховним Судом і Конституційним Судом України, за яким звернення до першого може призвести до унеможливлення звернення до другого.

Тлумачення остаточності судового рішення крізь призму принципу «*in dubio pro homine*». Ураховуючи відсутність формальних підстав для поновлення Конституційним Судом України пропущеного строку звернення з конституційною скаргою, а також численність справ, у яких особи можуть опинитися в ситуації вибору між поданням касаційної чи конституційної скарги, пропонуємо поглянути на умови прийнятності конституційної скарги під кутом найбільш сприятливого для особи тлумачення закону.

В українській судовій практиці відносно нещодавно набув поширення принцип тлумачення закону на користь особи, який виражається латинським висловом «*in dubio pro homine*» і перекладається як «у разі сумніву — на користь людини». Цей принцип передбачає, що у спірних ситуаціях суди повинні намагатися вибрати інтерпретацію закону, яка максимально захищає права та інтереси саме особи. Указаний підхід узгоджується з положеннями частини другої статті 3 Конституції України, згідно з якою права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Так, пунктом 2 частини першої статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України» визначено, що конституційна скарга вважається прийнятною, якщо «з дня набрання законної сили **остаточним судовим рішенням**, у якому застосовано закон України (його окремі положення), сплинуло не більше трьох місяців». Згідно з буквальним тлумаченням цієї норми права Конституційний Суд України визнає одне судове рішення остаточним і для мети обчислення строку звернення з конституційною скаргою, і для визначення того, чи застосовано в такому судовому рішенні закон України (його окремі положення), який, на думку скаржника, не відповідає Конституції України.

Проте таке розуміння умови прийнятності конституційної скарги може призвести до превалювання форми над змістом і звести нанівець дієвість інституту конституційної скарги у справах, у яких судові рішення за загальним правилом хоча й не підлягають касаційному оскарженню, але процесуальні кодекси України дають скористатися такою можливістю у виняткових випадках.

¹ Згідно з частиною третьою статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України» якщо суб'єкт права на конституційну скаргу пропустив строк подання конституційної скарги у зв'язку з тим, що не мав повного тексту судового рішення, він має право висловити у конституційній скарзі клопотання про поновлення пропущеного строку.

Тому підхід до остаточності судового рішення в окремих справах, які за загальним правилом не підлягають касаційному оскарженню, з урахуванням принципу «*in dubio pro homine*» має бути переосмислений у бік можливості визнання остаточними різних судових рішень в одній справі суб'єкта права на конституційну скаргу¹ **для різних цілей:**

- судового рішення апеляційного суду (*постанови*) — як такого, в якому застосовано закон України (його окремі положення);
- судового рішення касаційного суду (*ухвали про відмову у відкритті касаційного провадження*) — для обчислення тримісячного строку, передбаченого Законом України «Про Конституційний Суд України» для звернення до Суду з конституційною скаргою, з дня набрання законної сили таким судовим рішенням.

Такий підхід можливо реалізувати на стадії розгляду питання про відкриття конституційного провадження у справі у разі дотримання двох умов:

1) скажник самостійно визначає остаточним судовим рішенням постанову суду апеляційної інстанції, в якій було застосовано закон України (його окремі положення), який, на його думку, суперечить Конституції України;

2) право на подання касаційної скарги реалізовано особою добросовісно.

Тобто для того, щоб остаточність судового рішення можна було тлумачити крізь призму принципу «*in dubio pro homine*», подання касаційної скарги має базуватися на сумлінній і чесній поведінці особи, спрямованій на досягнення дійсного результату — відкриття касаційного провадження у справі та її розгляду Верховним Судом по суті. **У цьому аспекті** як певного роду зловживання правом має бути розцінене звернення особою до Верховного Суду лише з метою обнулення тримісячного строку звернення до Конституційного Суду України.

Формальним показником добросовісності поведінки особи для застосування принципу «*in dubio pro homine*» може виступати підстава, на якій Верховний Суд відмовив у відкритті касаційного провадження у справі²:

- якщо суд касаційної інстанції постановляє ухвалу про відмову у відкритті касаційного провадження **лише** на підставі того, що особа не обґрунтувала наявність визначених процесуальними кодексами України винятків для прийняття касаційної скарги до розгляду Верховним Судом, — реалізацію права на по-

¹ Принагідно варто зазначити, що в поодиноких випадках колегія суддів Конституційного Суду України визнавали декілька судових рішень остаточними в одній справі. Див., наприклад: Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 24 квітня 2019 року № 116-1(І)/2019. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/116_11_2019_0.pdf; Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 23 вересня 2020 року № 210-2(І)/2020. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/210_21_2020.pdf.

² Згідно з частиною другою статті 394 Цивільного процесуального кодексу України, частиною першою статті 293 Господарського процесуального кодексу України, частиною першою статті 333 Кодексу адміністративного судочинства України суд відмовляє у відкритті касаційного провадження у справі, якщо:

- 1) **касаційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає касаційному оскарженню;**
- 2) є ухвала про закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою цієї особи від поданої раніше касаційної скарги на це саме судове рішення;
- 3) є постанова про залишення касаційної скарги цієї особи без задоволення або ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою цієї особи на це саме судове рішення;
- 4) **скаржником у строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на касаційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку на касаційне оскарження, визнані судом неповажними;**

<...>

дання касаційної скарги можна вважати добросовісною, а остаточність судового рішення як умову прийнятності конституційної скарги тлумачити згідно з описаним вище підходом крізь призму принципу найбільш сприятливого для особи тлумачення закону;

- якщо суд касаційної інстанції постановляє ухвалу про відмову у відкритті касаційного провадження на **іншій підставі** (інших підставах) (особливо коли скажник у строк, визначений судом, не подав заяву про поновлення строку на касаційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку на касаційне оскарження визнані судом неповажними) — таке подання касаційної скарги не можна брати до уваги в аспекті запропонованого підходу до тлумачення остаточності судового рішення.

У цьому аспекті варто нагадати юридичну позицію Конституційного Суду України, згідно з якою «додержання принципу остаточності судового рішення (*res judicata*) полягає, зокрема, у тому, що жоден із учасників справи або інших юридично заінтересованих у розгляді справи осіб не має права вимагати касаційного перегляду остаточного та обов'язкового судового рішення лише для повторного слухання справи та ухвалення нового судового рішення»¹.

До речі, уже згаданий законопроект «Про конституційне провадження» передбачає таке: «Якщо відкрите Верховним Судом провадження за касаційною скаргою було закрито у зв'язку з тим, що судові рішення не підлягало оскарженню або під час розгляду справи не підтвердилися обставини, зазначені як підстава для касаційного оскарження, [тримісячний строк для звернення до Конституційного Суду України з конституційною скаргою] обчислюється з дня постановлення Верховним Судом ухвали про закриття касаційного провадження».

Висновок. Отже, Конституційний Суд України у своїй діяльності має зважати на специфіку вітчизняної правової системи та вчасно реагувати на виклики, що постають перед ним. Під час розгляду питання про відкриття конституційного провадження у справі Суд загалом відмовився від надмірного формалізму та не зважає на ненадання копій нормативно-правових актів² чи засвідчення копії остаточного судового рішення не тим судом, що його ухвалив³, хоча недотримання цих вимог згідно з Законом України «Про Конституційний Суд України» є формальною підставою для визнання конституційної скарги непринятною⁴.

Остаточність судового рішення є важливою умовою прийнятності конституційної скарги, яка визначена на рівні Конституції України. Проте законодавець прив'язав до

¹ Абзац третій підпункту 7.7 пункту 7 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційними скаргами Дорошко Ольги Євгенівни, Євстіфєєва Микити Ігоровича, Кушаби Івана Петровича, Якіменка Володимира Петровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 1, 5 частини шостої статті 19, пункту 2 частини третьої статті 389 Цивільного процесуального кодексу України (щодо гарантування права на судовий захист у малозначних спорах) від 22 листопада 2023 року № 10-р(П)/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-23#Text>.

² Згідно з пунктом 7 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційній скарзі зазначаються відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів.

³ Згідно з абзацом десятим частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України» копія остаточного судового рішення у справі суб'єкта права на конституційну скаргу має бути засвідчена в установленому порядку судом, що його ухвалив.

⁴ Згідно з абзацом першим частини першої статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційна скарга вважається прийнятною за умов її відповідності вимогам, передбаченим статтями 55, 56 цього закону.

остаточного судового рішення також і обчислення строку звернення до Конституційного Суду України з конституційною скаргою, що в окремих випадках може поставити особу перед вибором способу захисту свого порушеного права. І одним із можливих способів вирішення ситуації, коли буквальне розуміння норми права може призвести до унеможливлення реалізації права на звернення до Конституційного Суду України у разі подання касаційної скарги до Верховного Суду, є запропонований підхід до тлумачення остаточності судового рішення крізь призму принципу «*in dubio pro homine*».

Sovgyria O. The finality of a court decision as a condition for the admissibility of a constitutional complaint: interpretation through the prism of the principle «in dubio pro homine». The article examines the issue of understanding the finality of a court decision, in particular, it is emphasised that if only one court decision in the case of a subject of the right to a constitutional complaint can be recognized as final, and the person was refused to initiate cassation proceedings (which is mainly the case in judicial practice), then one of two unfavourable situations may arise for this person: either more than three months will have passed since the date of entry into force of the court decision; or the court decision will not apply the law (its individual provisions) about the unconstitutionality of which the author of the petition appealed.

Considering that, according to the current Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine», the Court is deprived of the opportunity to independently renew the missed deadline for filing a constitutional complaint, regardless of the seriousness of the reasons for such a miss in a specific case, as well as the large number of cases in which individuals may find themselves in a situation of choosing between filing a cassation or constitutional complaint, the article proposes to look at the conditions for the admissibility of a constitutional complaint from the point of the most favourable interpretation of the law for the individual — through the prism of the principle «*in dubio pro homine*».

It is concluded that the approach to the finality of a court decision in individual cases that, as a general rule, are not subject to cassation appeal, taking into account the principle of «*in dubio pro homine*», should be reconsidered towards the possibility of recognising as final different court decisions in one case of a subject of the right to a constitutional complaint for different purposes: a court decision of the appellate court (resolution) — as one in which the law of Ukraine (its individual provisions) is applied; a court decision of the cassation court (resolution on the refusal to initiate cassation proceedings) — for calculating the three-month period provided for by the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» for filing a constitutional complaint with the Court, from the date of entry into force of such a court decision.

Keywords: final court decision, constitutional proceedings, constitutional complaint.